

Lezing 1: “Hoor Israël, de HEERE onze God is een enig Heere”

Horen naar God

De eerste lezing van het jaarthema draagt als titel “Hoor Israël, de HEERE onze God is een enig Heere” (Deut. 6:4). Deze tekst vormt het Sjema, het belangrijke Joodse gebed. In het Hebreeuws heeft dit woord de betekenis van ‘horen’. Deze lezing is de eerste van twee lezingen onder het subthema ‘Horen naar God’. Om te kunnen horen naar God moet Hij Zich eerst aan ons geopenbaard hebben. Daarom willen we deze lezing dieper ingaan op hoe God Zich aan ons openbaart, en wat dat betekent.

Voor deze lezing hebben we prof. dr. H. van den Belt *VDM* uitgenodigd, hij zal op 9 september 2021 *Deo Volente* zijn lezing voor ons uitspreken.

Aan de *lector* zijn de volgende vragen gesteld:

1. Hoe openbaart God Zich aan ons?
2. Wat betekent het dat God Zich kenbaar wil maken?
3. Wat is de juiste houding van ons ten opzichte van Gods openbaring?

In het voorbereidingsartikel gaat Margretha in op twee bijzondere manieren waarop God Zich aan ons openbaart, namelijk dromen en visioenen.

En God sprak

Hoe God dromen en visioenen gebruikt om Zich te openbaren

God spreekt gewoonlijk tot de mens door middel van de Bijbel. Naast deze gewone weg, gebruikt God ook weleens andere manieren om Zich aan mensen te openbaren. Een bijzondere openbaringsvorm zijn dromen en visioenen. In dit artikel wil ik eerst helder krijgen wat deze vormen inhouden, en daarna bespreek ik een aantal voorbeelden.

Tekst: Margretha Waverijn

Dromen

Iedereen weet wat dromen zijn, want ieder mens droomt elke nacht. Meestal hebben we daar geen benul van, maar af en toe zijn we ons er van bewust dat we hebben gedroomd en onthouden we ze. Dromen kunnen de meest bijzondere verhalen bevatten en van oudsher wordt er graag een diepere betekenis aan deze verhalen toegekend, denk bijvoorbeeld aan het millennia-oude beroep van droomuitlegger. Tegenwoordig wordt dromen gezien als een manier om gebeurtenissen te verwerken van de tijd dat we wakker zijn (Hoss & Gongloff, 2019). Een droom beperkt zich echter niet tot het voorgaande etmaal, maar put uit ons enorme geheugen. Allerlei flarden van herinnering komen samen, wat een uiteenlopend palet aan dromen oplevert, van gruwelijke nachtmerries tot prachtige luchtkastelen. Als dromen uit ons eigen geheugen voortkomen, beperkt dat de mogelijke betekenis tot ons eigen verleden. Pogingen om er toekomstvoorspellingen uit te halen zijn dan vruchteloos. Deze manier om naar dromen te kijken lijkt het mysterie uit dromen weg te halen, maar in feite blijven dromen ongrijpbaar. Ze blijven zweven op de grens van ons bewuste en onbewuste.

Visioenen

Visioenen zijn nog wat mysterieuzer dan dromen. Visioenen lijken op dromen, maar ze vinden plaats als we wakker zijn. Visioenen kunnen daarom gezien worden als een vorm van hallucinatie. Er vindt namelijk een zintuiglijke ervaring plaats, meestal met zien, horen en/of voelen, die door slechts één of enkele personen waargenomen wordt. Hallucinaties komen vrij veel voor en zijn niet per se een aanwijzing dat iemand een aandoening heeft. Ongeveer één op de vijf mensen heeft weleens een hallucinaire ervaring gehad, zoals het zien van een persoon die niet door anderen werd waargenomen (Aleman, 2011). Hallucinaties kunnen erg verschillen in verschijningsvorm. De lengte kan variëren van een seconde, zoals het horen van een naam, tot uren, bijvoorbeeld in een psychose. Ook de mate waarin mensen zich bewust zijn dat zij de enige zijn met deze ervaring verschilt. In de Bijbel is deze verscheidenheid terug te zien bij de verschillende visioenen. De openbaringen die Johannes krijgt, lijken nogal wat tijd in beslag te nemen, terwijl Ananias in nog geen vijf minuten naar de blinde Paulus wordt gestuurd. Een bijzondere variant van het visioen is dat er een tegenwoordige werkelijkheid op aarde getoond wordt die niet voor iedereen zichtbaar is, zoals het engelenleger dat Elisa en zijn knecht zien (2 Kon. 6). Er is dus veel variatie in de vorm en inhoud van visioenen. De verbindende factor is dat het hallucinaire ervaringen zijn waar een religieuze betekenis aan gegeven wordt. God lijkt een redelijk veelvoorkomend verschijnsel, hallucinatie, weleens te gebruiken om een openbaring te doen. Hierin

zijn visioenen vergelijkbaar met dromen, want dromen komen ook veel voor. Slechts af en toe gebruikt God een droom voor een openbaring. Niet alle dromen en visioenen/hallucinaties komen dus van God, de meeste komen vanuit onszelf.

Voorbeelden en moeilijkheden

Het is niet altijd eenvoudig om te duiden of een droom of visioen van God komt. Toch zorgt God er in de Bijbel voor dat het voor de ontvangers duidelijk is van Wie het komt en wat de betekenis van de openbaring is. Zo hoort Samuël 's nachts een stem waarvan hij zich niet bewust is dat het een auditief visioen is. Na drie keer begrijpt Eli dat het geen mens kan zijn die Samuël roept, maar dat het God moet zijn. Ook Saulus weet in eerste instantie niet Wie hem roept, als hij vraagt: “Wie zijt gij, Heere?”, ook wel te vertalen als: “Wie bent u, meneer?” Christus maakt hem dan duidelijk Wie Hij is. Ook de betekenis wordt meestal uitgelegd: Petrus weigert om dieren aan te raken die eerder als onrein bestempeld werden. Na het visioen ontmoet hij de gezant van Cornelius en begrijpt hij dat het visioen betekent dat de grens tussen Joden en heidenen is weggefallen. Na de Bijbelse tijd lijkt het vaak moeilijker om dromen en visioenen te duiden dan in de tijd van de Bijbel. Er zijn talloze verhalen over Goddelijke openbaringen in dromen of visioenen, zoals in veel heiligenverhalen. Zo zou Constantijn de Grote in 312 AD een visioen hebben gehad waarin hij een kruis zag, met daarop de woorden *Toutoi Nika*, wat vaak naar het Latijn vertaald wordt als *In hoc signa vinces*, oftewel “in dit teken zult u overwinnen”. Hij liet op zijn strijdwagens een kruisteken aanbrengen en won vervolgens een oorlog. Er wordt aan getwijfeld of hij dit visioen überhaupt gehad heeft en of het wel van God komt. Komt dit visioen uit zijn eigen verbeelding voort, als hallucinatie, en gebruikt hij het als mascotte om de teamgeest

van zijn leger op te krikken? Wat makkelijker te duiden lijkt de openbaring die John Bunyan ontving. Hij schrijft dat hij tijdens het sporten op zondag een visioen kreeg van een “toornende Christus”. Christus vroeg hem of hij zo door wilde leven en naar de hel gaan of dat hij wilde omkeren en naar de hemel gaan. Bunyan dacht dat hij toch naar de hel zou gaan, dus speelde hij verder. Toch liet het visioen hem niet los en heeft het mede geleid tot zijn bekering. Hier lijkt geen sprake te zijn van een dubbele agenda, maar leidde de ervaring tot God. Het duiden van een ervaring wordt moeilijker als kerkelijke personen visioenen of dromen verzinnen om hun boodschap te legitimeren of gezag te geven, zoals wel bij kruistochten gebeurde. Toch is het moeilijk om te beweren dat een visioen of droom van God altijd tot iemands bekering leidt. Het eerdergenoemde visioen van Elisa en zijn knecht ging niet over een bekering, maar over een engelenleger dat de stad redde. Dat latere visioenen ook andere doelen kunnen hebben, is dus niet ondenkbaar.

In de mystieke (of bevindelijke) bewegingen die er door de tijd heen zijn geweest, werd veel waarde gehecht aan bijzondere openbaringen. Men ging er ook wel bewust naar op zoek. Pilaarheiligen en incluses (de letterlijke kluizenaars) zaten hele dagen stil en hongerden zichzelf uit. In deze toestand is het lichaam ontvankelijker voor hallucinaties. Doordat ze veel met geestelijke zaken bezig waren, is het aannemelijk dat ze hallucinaties met een religieuze inhoud hadden. Naast dat de directe inhoud van deze visioenen vaak ingewikkeld is, is de Goddelijke oorsprong ervan twijfelachtig. Suster Bertken liet zich bijvoorbeeld in de vijftiende eeuw in metselen in de muur van de Buurkerk in Utrecht. Ze had daar een visioen over Maria die door haar grote liefde in staat was om Christus ter wereld te brengen. Bertken ziet Maria die

pijnloos de bevalling meemaakt, doordat Maria in hemelse hoogten van liefde en overgave is. In Bertkens beschrijving is de verrukking die ze aan Maria toeschrijft echter haar eigen gevoel. Het is een extase die zich richt op de eigen ziel die zich als God voelt (Van 't Spijker, 1983). Dit visioen lijkt nogal in tegenspraak met de normale werkelijkheid en de afstand die er tussen schepsel en Schepper is. Zulke bijzondere ervaringen, waarbij mensen zich God gaan voelen, hebben er misschien toe geleid dat er binnen onze geloofstraditie heel voorzichtig met openbaringen via dromen en visioenen wordt omgegaan. Toch is deze voorzichtigheid ten opzichte van bijzondere openbaringen niet voorbehouden aan onze traditie. Paulus waarschuwt al dat we voorzichtig moeten zijn met het geloven in bijzondere openbaringen. Als ze tegen Gods Woord ingaan, moeten we ze afwijzen, zelfs al kwam de openbaring van een engel (Gal. 2:8).

Recente voorbeelden

We hebben gezien dat er in de Bijbel, zowel in het Oude als Nieuwe Testament, en in de geschiedenis Goddelijke openbaringen zijn geweest in dromen en visioenen. God belooft ook dat er in de laatste dagen openbaringen zullen zijn. Petrus noemt in zijn Pinkstertoespraak dat de belofte van Joël 2:28 in vervulling gaat: “(...) uw jongelingen zullen gezichten zien, en uw ouden zullen dromen dromen (...)” Dit roept de vraag op of er tegenwoordig ook openbaringen zijn in dromen en visioenen. Er zijn verhalen bekend over moslims die via een droom of visioen Jezus hebben leren kennen (bijvoorbeeld Ester Ahmad, *Voorbij de Jihad*, 2020). In de reformatorische wereld wordt er ook af en toe melding gemaakt van een visioen. Een wat ouder voorbeeld is Betsie ten Boom, de zus van de bekende Corrie, die in een concentratiekamp een huis zag waar mensen kunnen genezen. Corrie krijgt na de

oorlog een huis aangeboden dat overeenkomt met Betsies beschrijving en begint daar een opvanghuis (Ten Boom, 2008). Een recenter voorbeeld, los van mogelijke data voor de wederkomst, beschrijft ds. Schenau (cgk). Hij kreeg een brief van een gemeentelid dat een visioen had gekregen waarin de dominee en de gemeente gedoopt zouden worden met de Heilige Geest. Ter bevestiging van de waarheid van dit visioen, zou er een gat in de rechtersok van de predikant zitten. Schenau wist hier niet goed raad mee, vooral omdat hij weinig sokken zonder gat bezat en schreef terug dat hij niet wist wat hij hiermee moet, hoewel hij ook verlangde naar de doorwerking van de Geest in ons land (Schenau, 2003).

Uit de genoemde voorbeelden blijkt dat het niet eenvoudig is om bijzondere openbaringen te herkennen en te duiden. Toch mogen we ervan uitgaan dat God ook nu visioenen en dromen gebruikt om openbaringen te doen (Hand. 2: 17). Ik wil afsluiten met twee Bijbelse adviezen. “Beproeft alle dingen en behoud het goede” (1 Thess. 5:21) en “Zalig zijn zij die niet zullen gezien hebben, en nochtans geloofd zullen hebben” (Joh. 20:29).

Literatuur

Ahmad, E. (2020). *Voorbij de Jihad*. Kampen: Brevier.

Aleman, A. (2011). *Hersenspinsels: Waarom we dingen zien, boren en denken die er niet zijn*. Amsterdam: Atlas Contact.

Hoss, R. J., & Gongloff, R. P. (2019). *Dreams: Understanding biology, psychology, and culture*. Connecticut: Greenwood Press/ABC-CLIO.

Schenau, J. G. (2003). Een van tweeën. *De Wekker*, 5. Verkregen van: [Digibron.nl](#), [Eén van tweeën](#).

Ten Boom, C., & Sherrill, E. (2008). *De Schuilplaats*, 24e ed. Hoornaar: Gideon.

Van 't Spijker, W. (1983). Geboorte in de kribbe of geboorte in de ziel. *De Wekker*, 4-5.

Ruimte voor aantekeningen

